

23 00 00 СИЁСАТШИНОСӢ
23 00 00 ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ
23.00.02 ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНСТИТУТЫ, ПРОЦЕССЫ И
ТЕХНОЛОГИИ

УДК 327
ББК 66.4 (5)6

СОЗМОНҲОИ БАЙНАЛХАЛҚӢ ВА ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТӢ ДАР ШАРОИТИ ҶАҲОНИШАВӢ	Рустамзода Завқиддин Рустам, омӯзгори кафедраи забонҳои хориҷии ДДҲБСТ
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ГОСУДАРСТВЕННАЯ НЕЗАВИСИМОСТЬ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	Рустамзода Завқиддин Рустам, преподаватель кафедры иностранных языков ТГУПБП (Худжанд, Таджикистан)
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND STATE INDEPENDENCE UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION	Rustamzoda Zavqiddin Rustam lecturer of foreign languages department under TSULBP E-MAIL: mr.zavqiddin@mail.ru

Калидвожаҳо: созмонҳои байналхалқӣ, давлат, истиқлолияти давлатӣ, ҷаҳонишавӣ, сиёсати хориҷӣ, муносибатҳои байналхалқӣ, ҳамкориҳои байналхалқӣ, сиёсати ҷаҳонӣ

Нақши созмонҳои байналхалқӣ дар муносибатҳои байналхалқии муосир ва таъсиргузори онҳо ба истиқлолияти давлатӣ мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор дода шудаанд. Зикр карда шудааст, ки масъалаи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва ҳифзи истиқлолияти давлатӣ барои давлатҳои дорои сатҳи мухталифи рушд хосияти яқин надорад. Хусусан барои Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи ҳифзи истиқлолият дар шароити рушди созмонҳои байналхалқӣ ва раванди бебозгашти ҷаҳонишавӣ муҳим талаққӣ шудааст. Дар мақола дидгоҳҳои мухталиф перомунӣ таъсиррасонии фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ба истиқлолияти давлатӣ мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор гирифтаанд. Ошкор карда шудааст, ки дар мавриди фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва таъсиргузори онҳо ба истиқлолияти давлатӣ ҳам ақидаҳои мусбат ва ҳам манфӣ ҷой доранд. Муаллиф зикр намудааст, ки дар аксари мавридҳои фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ истиқлолияти кишварҳои аъзоро маҳдуд намесозад, зеро давлатҳо бо хости худ ва барои амалӣ намудани ҳадафҳои миллии хеш ба созмонҳои байналхалқӣ ворид мешаванд. Ба андешаи муаллиф зарур аст, ки ҳангоми баррасии масъалаи таъсиррасонии созмонҳои байналхалқӣ ба истиқлолияти давлатҳо ба шароитҳои амали давлатҳо дар доираи созмонҳои байналхалқӣ ва раванди ҷаҳонишавӣ тавачҷуҳ карда шавад.

Ключевые слова: международные организации, государство, государственная независимость, глобализация, внешняя политика, международные отношения, международное сотрудничество, мировая политика

Рассматривается роль международных организаций в современных международных отношениях и их влияние на государственную независимость. Отмечено, что вопрос о деятельности международных организаций и защите государственной независимости является неодинаковым для стран с разным уровнем развития. Для Республики Таджикистан особенно важна защита независимости в

контексте активности международных организаций и необратимости процесса глобализации. Обсуждаются различные точки зрения о влиянии деятельности международных организаций на государственную независимость. Выявлено, что существуют положительные и отрицательные взгляды на влияние деятельности международных организаций на государственный суверенитет. Отмечено, что в большинстве случаев деятельность международных организаций не ограничивает независимости страны, входящей в них, поскольку государства добровольно присоединяются к ним для достижения национальных целей. Обосновывается мнение, что при рассмотрении влияния международных организаций на независимость государств необходимо обратить внимание на условия, в которых действуют государства в рамках международных организаций и в процессе глобализации.

Key-words: international organizations, state, state independence, globalization, foreign policy, international relations, international cooperation, world politics

The role of international organizations in modern international relations and their influence on state independence is considered and analyzed. The author noted that the issue of the activities of international organizations and the protection of state independence is not one and the same for countries with different levels of development. Especially for the Republic of Tajikistan it is very important to protect independence in the context of the development of international organizations and the irreversible process of globalization. The article analyzes and discusses various points of view on the impact of the activities of international organizations on state independence. It was revealed that there are positive and negative views on the impact of the activities of international organizations on state independence. The author notes that in most cases the activities of international organizations do not limit the independence of the participating countries, since states voluntarily join international organizations to achieve their national goals. According to the author, in order to consider the influence of international organizations on independence of states it is necessary to pay attention to the conditions for the actions of states within the frameworks of international organizations and in the processes of globalization.

Дар шароити инкишофи низоми нави ҷаҳонӣ созмонҳои байналхалқӣ механизми рушдкардаи танзими масъалаҳои сатҳи ҷаҳонӣ мебошанд. Фаъол гардидани созмонҳои байналхалқӣ дар ду садаи охир, зиёд гардидани миқдори умумии онҳо яке аз хусусиятҳои муҳимми рушди ҷаҳонӣ ва низоми муносибатҳои байналхалқӣ ҳисобида мешавад. Созмонҳои байналхалқӣ на танҳо муносибатҳои байнидавлатиро танзим менамоянд, балки фаъолона дар ҳалли масъалаҳои мухталифи глобаливу минтақавӣ иштирок менамоянд. Нақши рӯзафзуни созмонҳои байналхалқӣ дар шароити кунунии рушди низоми муносибатҳои байналхалқӣ шакку гардидеро ба миён намеорад.

Масъалаи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ муаммоҳои зиёдеро тавлид менамояд. Яке аз ин муаммоҳо ҳифзи истиқлолияти давлатӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ва рушди мавқеи созмонҳои байналхалқӣ мебошад. Саволи муҳимме, ки дар ин маврид метавонад зухур намояд, он аст, ки тақвияти рӯзафзуни созмонҳои байналхалқӣ ва раванди ҷаҳонишавӣ ба истиқлолияти кишварҳои алоҳида чи паёмадҳое дошта метавонад? Албатта ин масъала барои давлатҳои дорони сатҳи мухталифи рушд метавонад ба таври гуногун зоҳир гардад. Хусусан, барои Тоҷикистон, ки дар минтақаи ҳассоси геополитикӣ ҷойгир шудааст ва таҷрибаи тӯлонии давлатдорӣ мустақилро доро нест, масъалаи ҳифзи истиқлолият дар шароити рушди созмонҳои байналхалқӣ ва раванди бебозгашти глобализатсионӣ муҳим мегардад.

Созмонҳои байналхалқӣ, ки ҳамчун созмонҳои байниҳукумати фарогир тавсиф карда мешаванд, дар муносибатҳои байналхалқӣ падидаи нисбатан нав ба ҳисоб мераванд. Аввалин маротиба созмонҳои байналхалқӣ дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ дар садаи гузашта зухур намудаанд. Албатта то пайдоиши созмонҳои байналхалқӣ фарогир ва иттифоқҳои ҳарбӣ, навъе аз созмонҳои байниҳукумати дар Аврупо мавҷуд буданд. То ташаккул ёфтани низоми муносири байналхалқӣ, субъектҳои муҳими ғайридавлатӣ байналхалқӣ, ба монанди Калисои католикӣ ва Империяи муқаддаси Рим арзи ҳастӣ намуданд. Лекин ин субъектҳо аз тарафи давлатҳо бунёд нагардида, балки мустақилона аз давлат фаъолият менамуданд. Аввалин созмонҳо дар охири асри XIX дар асоси шартномаи байни давлатҳо, махсусан барои ҳалли масъалаҳои дар байни кишварҳо ба миёномада бунёд шуданд [7, с.597]. Зикр намудан бамаврид аст, ки субъектҳои номбурда аксаран истиқлолияти давлатҳои зертобеи худро зери суол мегузоштанд. Аввалин ҳаракатҳои истиқлолиятҳои маҳз барои озод шудан аз зери тобеияти субъектҳои номбурда зухур намуда буданд. Аммо масъалаи созмонҳои муносири байналхалқӣ ва ҳифзи истиқлолияти давлатҳо дар доираи онҳо тамоман хусусиятҳои дигарро доро аст, зеро давлатҳо мувофиқи принципҳои муносибатҳои байналхалқӣ имрӯза ба таври озодона метавонанд ба ин ва ё он созмони байналхалқӣ ворид шаванд ва ё бароянд.

Давлатҳо ба созмонҳои байналхалқӣ байниҳукумати пеш аз ҳама ба хоҳири амалӣ намудани шартномаҳои, ки манфиати онҳо ва ҷомеаро инъикос мекунанд ворид мешаванд. Яке аз ҳадафҳои асосии воридшавиро ба созмонҳои байналхалқӣ таъмини механизми ҳалли баҳсҳо ва истифода аз созмони марказонидашуда барои амалӣ намудани вазифаҳои дастаҷамъӣ ташкил медиҳад. Бо ширкати худ дар ин созмонҳо давлатҳо ризоият медиҳанд, ки баҳсҳои байналхалқӣ оид ба масъалаҳои муҳим шакл гиранд ва меъери муайяни рафтор таҳия карда шаванд. Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки яке аз ҳадафҳои аслии таъсиси созмонҳои байналхалқиро ҳалли масъалаҳои мавҷудаи сатҳи байналхалқӣ ва минтақавӣ ташкил медиҳад. Яъне созмонҳои байналхалқӣ дар заминаи мушкilotи мавҷуда ба хоҳири ҳаллу баррасии он зухур мекунанд.

Созмонҳои байналхалқӣ ба андешаи намояндагони мактаби неолибарелӣ Р.Кеоган ва Л.Мартин механизми ҳуби ҳамроҳангсозӣ мебошанд, зеро онҳо иттилоотро таъмин мекунанд, ки барои қабули қарор зарур буда, харҷи ба мувофиқа расидани шумораи зиёди давлатҳоро кам месозад [6, с. 39].

Оид ба таъсиргузори фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ба истиқлолияти давлатҳо андешаҳои мухталиф баён шудаанд. Муҳаққиқон вобаста ба ин мавзӯ дидгоҳҳои мухталиферо ироа доштаанд. Дар дахсолаҳои охир концепсияи ҷаҳонишавӣ пайдо гардид, ки мувофиқи он давлат мустақилии худро ҳамчун маркази қабули қарор дар муносибатҳои байналхалқӣ, аз даст медиҳад. Дар ин самт масъалае пайдо мешавад, ки то кадом андоза паҳншавии созмонҳои байналхалқӣ ва тамоюли ҷаҳонишавӣ ба тарзи амалигардии сиёсати ҷаҳонӣ таъсир мерасонад ва онро дигаргун менамояд? Муҳаққиқи тоҷик А.Ҷӯраев дар мақолаи худ таҳти унвони “Фарҳанги миллӣ ва давлати соҳибистиклол дар шароити ҷаҳонишавӣ” чунин зикр менамояд, ки солҳои охир дар адабиёти илмӣ сиёсӣ тамоюли паст гардидани мақоми давлат дар муносибатҳои байналхалқӣ зиёд ёдоварӣ мегардад. Сабаби асосии ин тамоюл ба созмонҳои байналхалқӣ, корпоратсияҳои фаромиллӣ ва созмонҳои байналхалқӣ ғайридавлатӣ дода шудани баъзе аз ҳуқуқҳои давлат арзёбӣ мегардад [1, с.18].

Пажӯҳишгари чинӣ Тзу Чунминг пайдоиши назарияи хоҳиш ёфтани истиқлолияти кишварҳоро зикр намуда, хусусияти ин тамоюлро чунин шарҳ медиҳад: “Агарчанде, ки муносибатҳои гуногуни танзимкунанда, ба монанди ҳукумат, бозор, ҷомеа ва, ҳатто, шахс дигар шуда бошанд ҳам, мо намегӯем, ки минбаъд давлат дар

қабули қарорҳо нақш надорад, балки мо мегӯем, ки онҳо низ дар идоракунии масъалаҳои ҷамъиятӣ иштирок мекунад» [4, с.252].

Муҳаққиқи дигар Эрнест Удалла зикр менамояд, ки «Созмонҳои байналхалқӣ аз тарафи давлатҳои абаркудрат барои дар зери таъсири худ нигоҳ доштани давлатҳои миёна ва хурд ва пайдо намудани тарафдорони зиёд оид ба ҳалли ин ва ё он масъалаи байналхалқӣ ташкил карда мешаванд. Вале дар шароити имрӯзаи муносибатҳои байналхалқӣ давлати соҳибхитӣ хангоми шомил шудан ба ин ё он созмон истиқлолияти худро аз даст навода, балки онро тақвият медиҳад ва соҳаҳоеро, ки дар онҳо давлат иқтисодӣ рушд карданро надорад, яқоя бо давлатҳои аъзо рушд мебахшад, ки ин принсип низ яке аз принсипҳои меҳварии ҳар як созмони байналхалқӣ ба ҳисоб меравад» [5, с.6]. Масалан, Ҷумҳурии Тоҷикистон низ барои ҳалли ин ва ё он мушкилоти мавҷуда аз зарфиятҳои созмонҳои байналхалқӣ истифода менамояд.

Дар шароити муосир дар раванди таснифи принсипи истиқлолият диққати асосӣ ба он ҷанбаҳои мундариҷавӣ равона карда мешавад, ки дар асоси онҳо давлат муколамаи байналхалқии худро инкишоф медиҳад. Зери таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ, давлат ба додани ҳуқуқҳои алоҳидаи худ ба ваколати созмонҳои байналхалқӣ розӣ мегардад. Муҳаққиқ В.Н.Федоров нақш ва мавқеи созмонҳои байналхалқиро дар низомии муносибатҳои байналхалқии муосир баррасӣ карда, зикр менамояд, ки онҳо як навъ марказҳои ҳамоҳангсозандаи манфиатҳои давлатҳо ва мутобиқсозандаи саъю кӯшиши миёни давлатҳо мебошанд [3, с.53]. Чунин созмонҳо давлатро фуру намебаранд, ҳукмфармои онҳо намегарданд. Онҳо як навъ сохторҳои фаромиллӣ ба ҳисоб мераванд. Метавон ин ақидаро дастгирӣ намуд, лекин бояд ба инбат гирифт, ки ба салоҳияти аксарияти созмонҳои байналхалқӣ бунёди меъёрҳои ҳуқуқӣ дар соҳаҳои мухталифи муносибатҳои байналхалқӣ дохил мешавад, ки то андозае ба маҳдуд гардидани озодии давлат оварда мерасонад.

Барои мисол дар шароити имрӯза Созмони Милали Муттаҳид ҳамчун созмони умумҷаҳонӣ дар ҳалли масъалаҳои мухталифи сатҳи байналхалқӣ ва бунёди режимҳои ҳалли мушкилоти глобаливу минтақавӣ саҳми назаррас дорад. Ин созмон фазо ва шароитро фароҳам меорад, ки дар он давлатҳо ба таври озодона метавонанд фаъолият баранд. Хусусан дар Оинномаи ин созмон принсипҳои муҳими муносибатҳои байналхалқӣ инъикос шудаанд, ки баробарии ҳамаи давлатҳо, эҳтироми истиқлолият ва даҳлат накардан ба умури ҳамдигарро кафолат медиҳанд. Муҳимияти созмонҳои байналхалқиро мо инчунин метавонем аз рӯи инкишофи шумораи онҳо муайян намоем. Ба назари мо иштироки Тоҷикистон дар ин созмони бонуфузи байналмилалӣ ба манфиати ҳуди кишвар дар ҷодаи расидан ба мақсадҳои олии худ, яъне татбиқи Стратегияи миллии рушд то соли 2030 мебошад. Тоҷикистон, ки дар арсаи байналхалқӣ ҳамчун давлати хурд шинохта мешавад, аз иқтисодӣ ин созмон истифода бурда, соҳаҳои афзалиятноки ҳешро рушд мебахшад ва худро ба ҷаҳониён ҳамчун давлати ташаббускор ва дорой захираҳои бойи обӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ муаррифӣ мекунад. Як ҷиҳати масъаларо зикр намудан бамаврид аст, ки давлатҳои хурде чун Тоҷикистон дар шароити қудратмеҳварии муносибатҳои байналхалқии муосир танҳо дар зери ҷатри созмонҳои байналхалқӣ метавонанд ташаббус ва мавқеъгирии ҳешро вобаста ба ҳалли ин ва ё он мушкилоти сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ баён дошта бошанд. Албатта дар дигар ҳолатҳо мавқеи давлатҳои хурд чандон назаррас ба назар намерасад. Аз ин рӯ, созмонҳои байналхалқӣ барои давлатҳои тозаистиклоле чун Тоҷикистон метавонанд ҳамчун майдони баёни мавқеъ, ҳифзи манфиатҳои мухталифи давлатӣ, паноҳҷӯӣ аз таъсири манфии давлатҳои дигар, ҳифзу ҳимояти амнияти миллии ва ҳалли мушкилотҳои мухталифи иқтисодиву иҷтимоӣ баромад намоянд.

Ба андешаи мо агарчанде нақши созмонҳои байналхалқӣ рӯз аз рӯз меафзояд ва тамоюли ҷаҳонишавӣ идома меёбад, аммо давлат ба таври анъанавӣ, ҳамчун институти марказии сиёсати ҷаҳонӣ ва муносибатҳои байналхалқӣ боқӣ мемонад. Албатта як ҷиҳатро ба инобат гирифтани зарур аст, ки давлатҳо вобаста ба хусусияти рушд ва инкишофи худ ба муносибатҳои байналхалқӣ ва тамоюли ҷаҳонишавӣ таъсири мухталиф дошта метавонанд. Хусусан таъсири давлатҳои абаркудрат, бузургдавлатҳои минтақавӣ ва давлатҳои кӯчак ба муносибатҳои байналхалқии муосир ва равандҳои ҷаҳонишавӣ якранг намебошад.

Муносибатҳои байналхалқӣ дар ҳаҷ ҳолат аз фаъолияти давлатҳои мустақили миллий ҷудо буда наметавонанд. Моҳиятан истиқлолияти давлатҳо хосияти нисбӣ дорад ва дар ҳаҷ сурат як давлат дорои истиқлолияти пурра ва комил нест. Ҳатто давлатҳои абаркудрат ва рушдёфта низ дар муносибатҳои иқтисодии худ ба субъектҳои дигари муносибатҳои байналхалқӣ ниёз пайдо менамоянд. Давлатҳои содиркунандаи молу коло ба давлатҳои қабулкунандаи ин молу коло ва хизматрасонӣ дар ҳаҷ сурат рушду инкишоф ёфта наметавонанд.

Зикр намудан зарур аст, ки “истіқлолияти давлатӣ” ин як мафҳуми шахшуда ва бетағйир нест, баръакс, он якҷоя бо рушди муносибатҳои байналхалқӣ ва дигаргун шудани шароити таърихӣ, мувофиқи раъйи ҳуди давлатҳо, ки дар шакли маъёрҳои ҳуқуқии байналхалқӣ амалӣ мегардад, тағйир меёбад [2, с.220].

Истиқлолияти давлатиро мутлақ гардонидан нодуруст аст. Муколамаи байнидавлатӣ ба фаъолгардии алоқаҳо ва баҳамии мавқеи давлатҳои гуногун оварда мерасонад, ки боиси қувват гирифтани ҳамкорӣ ва вобастагии онҳо мегардад. Дар асоси муколамаи байнидавлатӣ ҷустуҷӯи роҳҳо ва воситаҳои ризоият ва мутобиқ намудани манфиатҳои миллий амалӣ мегардад, ки дар ҳолатҳои алоҳида ба хоҳири бадастории сулҳ ва рушди иҷтимоӣ гузаштнамоиро муқаррар намудааст. Дар ин замина давлатҳои миллий барои ҳалли мушкилотҳои умумӣ ҳеш ва бунёди фазои мувофиқи ҳамкорӣ созмонҳои байналхалқиро ташаккул мебахшанд.

Илова бар ин, зикр намудан зарур аст, ки на танҳо кишварҳои хурд, балки давлатҳои бузург низ маҷбуранд меъёр ва принципҳои ҳуқуқи байналхалқӣ, инчунин шартномаҳои байнидавлатиро риоя намоянд. Дар натиҷа, давлат тадричан дар масъалаи амалӣ намудани ҳуқуқҳои худ ба худмаҳдуднамоӣ рӯй меорад, лекин чунин ҳолат ба аздастдихии истиқлолият оварда намерасонад. Масалан, Чумхурии Тоҷикистон, дар фаъолияти худ маҷбур аст, ки ҳуқуқи байналхалқӣ ва шартномаҳои байнидавлатиро риоя намояд, ин албатта ба маҳдуд гардидани ҳуқуқҳои кишвар ва азбайнравии истиқлолият оварда намерасонад. Маҳз ба чунин тарз баррасӣ намудани масъала имконият медиҳад, ки рушди ҳамкориҳои байналхалқӣ тариқи созмонҳои байналхалқӣ шарҳ дода шавад.

Аз тарафи дигар саволе пайдо мешавад, ки оё пайдоиши созмонҳои байналхалқӣ танҳо бо тағйир ёфтани хусусиятҳои истиқлолияти давлатӣ алоқаманд аст? Нисбати ин масъала як қатор далелҳо пешниҳод карда мешаванд, ки бо муносибати ҷаҳонишавӣ алоқаманд аст. Дар доираи ҷаҳонишавӣ зикр карда мешавад, ки маҷмуи нерӯҳои фаромиллӣ қобилияти давлатро дар пешбурди сиёсати мустақил маҳдуд менамояд. Дар ин муносибат ду ҷанбаро метавон ҷудо намуд: самти афзояндаи амалҳои гуногунҷониба, яъне бунёди созмонҳои байналхалқӣ ва фаъолият дар доираи онҳо; ташаккули сиёсат мувофиқи талаботи нерӯҳои байналхалқии иқтисодӣ.

Бояд зикр кард, ки ҷаҳонишавӣ ҳам истиқлолияти дохилӣ ва ҳам истиқлолияти берунаро маҳдуд менамояд. Ҳар чи қадаре, ки қабули қарор аз ҳукуматҳо ба созмонҳои байналхалқӣ гузарад, то ҳамон андоза имконияти дохилии қабули қарорҳои сиёсӣ кам

гардида, мустақилияти давлат маҳдуд мегардад. Ҷаҳонишавӣ метавонад инхисори истиқлолияти давлатиро дар фаъолияти сиёсии байналхалқӣ заиф гардонад. Масалан, дар шароити имрӯза, барои таъмини рушди иқтисоди миллӣ ҳар як давлатро зарур аст, ки тавсия ва пешниҳоди сохторҳои байналхалқиро иҷро намояд. Дар ин самт метавон тавсия ва пешниҳодҳои Бонки ҷаҳонӣ, Созмони байналхалқии савдо, Созмони байналхалқии асборро махсусан зикр намуд, ки аксари маврид хосияти муайянқунандагӣ дорад ва давлатҳои миллиро ба қабули амалигардонӣ водор месозад.

Ҳамин тариқ, метавонем зикр намоем, ки ҳар чӣ қадаре, ки созмонҳои байналхалқӣ дар қабули қарор мустақилият пайдо намоянд, то ҳамон андоза низоми анъанавии давлатмехварӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ заиф мегардад. Аз тарафи дигар, ҳар чӣ қадаре, ки созмонҳои байналхалқӣ ҳамчун доварони танзими ҳаёти байналхалқӣ баромад намоянд, ҳамон андоза ширкатҳои фаромиллӣ метавонанд аз тобеъият ба меъёрҳои миллӣ дурӣ ҷӯянд, ки таъсири нуфузи давлати миллиро боз ҳам маҳдудтар менамояд.

Таҳкими истиқлолияти давлатӣ дар шароити равандҳои ҷаҳонишавӣ аҳамияти махсусро касб менамояд. Баробархукуки давлатҳо иштироки фаъоли онҳоро дар муошират бо якдигар, инчунин бо созмонҳои байналхалқии молиявӣ ва ғайрихукуматӣ ва дигар сохторҳои фаромиллӣ, ки стандартҳои рафтори худро бунёд намудаанд, талаб менамояд.

Дар раванди ҷаҳонишавӣ сиёсати ҳар як давлат дар навбати аввал ба таъмини амнияти шахрвандон, ҷомеа ва давлат аз ҳар гуна таҳдидҳои дохилӣ ва берунӣ нигаронида шудааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дар навбати худ барои таъмини амнияти дохиливу хориҷии кишвар чораҳои мушаххас меандешад. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сиёсати хориҷии худ баҳри таъмини амният бо созмонҳои сиёсӣ-ҳарбӣ чун Созмони аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ ва сиёсӣ-иқтисодӣ чун Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ҳамкорӣ менамояд. Дар ин ҷо суоле ба миён меояд, ки оё иштироки Тоҷикистон дар созмонҳои зикршуда ба истиқлолияти он таъсир намерасонад? Албатта, иштироки Тоҷикистон дар ин гуна созмонҳо ба манфиати ҳуди давлат мебошад, зеро ин гуна созмонҳо дар асоси принсипи “таҳдид ба як давлат – таҳдид ба тамоми давлатҳои аъзо” фаъолият мекоранд, яъне ҳангоми пайдо шудани таҳдиди берунӣ ё ин ки дохилӣ ба истиқлолияти давлати аъзо дар асоси оинномаи созмон давлатҳои аъзо ба ин давлат кӯмак мерасонанд.

Созмонҳои байналхалқӣ, чун қоида, дар асоси принсипи баробарии кишварҳои аъзо бунёд мегарданд, ки муқаррарот оид ба намоёндагии “як давлат – як овоз” ва ҳукуки ихтиёрии хориҷ шудан аз созмон шаҳодати он аст. Лекин ҳолатҳои истисноӣ аз ин қоида вучуд доранд. Созмонҳои байналхалқӣ дар асоси ризоияти давлатҳо метавонанд воситаҳои истифода намоянд, ки истиқлолияти давлатиро маҳдуд менамоянд. Масалан, нисбати масъалаҳои муайян қарорҳои қабул карда мешаванд, ки иҷрои онҳо, новобаста аз мавқеи давлат, ҳатмӣ аст; нисбати давлатҳои аъзо чораҳои маҷбурнамоӣ (муҷозот) истифода карда мешавад; пешниҳоди маълумот оид ба ҳаёти дохилии давлати алоҳида талаб карда мешавад.

Бояд тазаққур дод, ки давлат ба таври ихтиёрӣ истиқлолияти худро қисман маҳдуд намуда, як қисми салоҳиятҳои худро ба созмони байналхалқӣ медиҳад, яъне ҳукуки амалӣ намудани чорабиниҳоро, ки салоҳияти созмони байналхалқӣ аст, аз даст медиҳад. Лекин, дар чунин ҳолат ивазкунии ҳукукҳои соҳибистиқлолии давлат бо салоҳиятҳои созмони байналхалқӣ ба миён намеояд, яъне созмони байналхалқӣ истиқлолияти давлатро маҳдуд намекунад. Маҳдудияти истиқлолияти давлатӣ бештар аз ҳукуки байналхалқӣ бармеояд, ки ба ризоияти давлатҳо асос ёфтааст.

Ҳамин тариқ, ошкор карда шуд, ки фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар шароити имрӯза ба истиклолияти давлатҳо таъсири яқин надорад. Фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ агар аз як тараф истиклолияти давлатҳоро маҳдуд гардонад, пас аз тарафи дигар боиси таҳким ёфтани мавқеи давлат мегардад. Дар ҳар сурат ҳангоми баррасии масъалаи таъсиргузори фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва раванди ҷаҳонишавӣ ба истиклолияти давлатҳо ба мо зарур аст, ки ба ҳолати рушди давлатҳо, ҳадафҳои онҳо дар доираи созмонҳои байналхалқӣ, бархӯрди субъектҳои мухталифи байналхалқӣ ба раванди ҷаҳонишавӣ ва дигар паҳлӯҳои ин мушкилот таваҷҷуҳ намоем.

Пайнавишт:

1. *Джурраев А.Х. Национальная культура и суверенное государство в условиях глобализации // Паёми ДМТ. - Душанбе, 2020. – С.18-22.*
2. *Пастухова Н.Б. Государственный суверенитет: история и современность / Н.Б. Пастухова. -М.: Аспект Пресс, 2013. – 366 с.*
3. *Федоров В. Н. Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в XXI веке / В.Н. Федоров. -М.: 2005. – 944 с.*
4. *Чуньмин Цзу. Навстречу 13-й пятилетке: совершенствование системы государственного управления культурой: “Культура в условиях глобализации. Взгляд из России”. –М.: КНОРУС, 2017. – С. 8-32.*
5. *Ernest Arinze Udalla. International organizations and state sovereignty: implications for public policy making and implementation in Nigeria. 2015. – P.6-15.*
6. *Keohane, Robert O., Lisa L. Martin, “The Promise of Institutional Theory” // International Security Vol. 20, No.1, 1995. - P. 39-51.*
7. *Harold Jacobson and Jeffrey Kaplan. Inertia and Change in the Constellation of International Governmental Organizations, 1981–1992 // International Organization (1996) №50. - P. 593–628.*
8. *Samuel Barkin. The Evolution of the Constitution of Sovereignty and the Emergence of Human Rights Norms // Millennium. 1998. № 27. – P.229–252.*

References literature:

1. *Juraev A.Kh. National Culture and Sovereign State under the Conditions of Globalization. – Dushanbe: Bulletin of TNU, 2020. - pp. 18 - 22.*
2. *Pastukhova N.B. State Sovereignty: History and Modernity / N.B. Pastukhov. - M.: Aspect Press, 2006. – 366 pp.*
3. *Fyodorov V.N. United Nations Organization, other International Organizations and their Role Referring to the XXI-th Century / V.N. Fyodorov – M., 2005. – 944 pp.*
4. *Chunming Zu. Towards the 13-th Five-Year Plan: Improving the System of State Management with Culture. “Culture in the Context of Globalization. View from Russia”/ Zu Chunming. – M.: KNORUS, 2017. - pp. 8 - 32.*
5. *Ernest Arinze Udalla. International Organizations and State Sovereignty: Implications for Public Policy Making and Implementation in Nigeria. 2015. – pp. 6 - 15.*
6. *Keohane, Robert O., Lisa L. Martin, “The Promise of Institutional Theory” // International Security. Vol. 20, No.1, 1995. – pp. 39 - 51.*
7. *Harold Jacobson and Jeffrey Kaplan. Inertia and Change in the Constellation of International Governmental Organizations, 1981–1992 // International Organization (1996) №50. – pp. 593 - 628.*
8. *Samuel Barkin. Evolution of the Constitution of Sovereignty and Emergence of Human Rights Norms // Millennium. 1998. № 27. – pp. 229 - 252.*